

Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – С. 61–64. 14. Семенов С. Ф. К вопросу об ограниченной (уменьшенной) вменяемости // Журн. невропатологии и психиатрии им. С. С. Корсакова. – 1966. – Т. 66, Вып.8. – С. 1270–1271. 15. Хрящев А. В. Структура и особенности мотивации противоправных действий ограниченно вменяемых // Российский психиатрический журнал. – 2002. – № 3. – С. 45–48. 16. Антонян Ю. М., Бородин С. В. Преступность и психические аномалии / Отв. ред. В. Н. Кудрявцев; АН СССР, Ин-т государства и права. – М.: Наука, 1987. – 208 с.

Надійшла до редакції 29.05.08

І. В. Лешукова

РОЗСЛІДУВАННЯ У СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ ДИПЛОМАТИЧНИМ ІМУНІТЕТОМ

Іноземці та особи без громадянства, як правило, є суб'єктами злочинів, що становлять предмет міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Так, у загальнокримінальних транснаціональних злочинах особи, які беруть участь у їх здійсненні, обов'язково є іноземцями хоча б для однієї з держав, інтереси яких у таких випадках порушуються. При розслідуванні кримінальних справ за участю іноземців виникає багато складних ситуацій, адже чинним Кримінально-процесуальним кодексом України, на жаль, багато питань нормативно не урегульовано. В юридичній літературі проблемам визначення кримінально-правового статусу іноземців та виникаючих на їх основі кримінально-процесуальних відносин у зв'язку зі здійсненням цими особами злочинів на території держави перебування приділяється підвищена увага. Цим проблемам присвячено, зокрема, праці М. І. Пашковського, В. М. Гребенюка, В. Ф. Цепелева, Є. А. Степанова, А. Г. Романової та інших правознавців. У цих працях викладені загальні питання міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, тоді як для практичного втілення в життя цих правових норм недостатньо, необхідні наукові рекомендації щодо удосконалення провадження у кримінальних справах про злочини, вчинені іноземцями на території України. Саме тому існує потреба визначити процесуальні особливості розслідування слідчими кримінальних справ окремих категорій іноземців.

У міру поглиблення і розширення міжнародних зв'язків зростає і коло осіб з числа іноземців, які користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції. Нині він визначається не тільки за ознакою належності до дипломатичних представників іноземних держав, але і причетністю до діяльності різних міжнародних організацій. Типи й обсяг імунітету залежать як від займаної в дипломатичному представництві або міжнародній організації посади, так і від виконуваних на момент здійснення злочину функцій (наприклад, доставка дипломатичної пошти) чи від мети перебування в країні (парламентська поїздка, урядовий візит тощо). Категорії

рії іноземців, які користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції держави, визначаються відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 18.04.1961р., Віденської конвенції про консульські зносини 23.04.1963 р. [1, с. 510, 528]; внутрішніх нормативно-правових актів України – Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затвердженого Указом Президента України від 10.06.1993 р. № 198 [2, с. 813], Положення про порядок розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних та іноземних організацій в Україні, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 27.02.1995 р. № 146 [3]; Віденської конвенції про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14.03.1975 р. [1, с. 582]; двосторонніх консульських угод та інших міжнародно-правових актів.

Кримінально-правовий статус іноземців різний за структурою і змістом різних категорій цих осіб і має свою специфіку у порівнянні з кримінально-правовим становищем українських громадян і осіб без громадянства. Його можна визначити як сукупність встановлених внутрішнім законодавством, а також міжнародно-правовими актами прав і обов'язків у сфері кримінально-правових і виникаючих на їх основі кримінально-процесуальних відносин у зв'язку зі здійсненням цими особами злочинів на території держави перебування. Існуючі імунітети регулюють особливий порядок кримінального судочинства, що полягає у наданні деяких винятків і переваг для окремих категорій іноземців у випадку порушення кримінальної справи і провадження окремих процесуальних дій. Однак вони являють собою додаткові гарантії законності і обґрунтованості притягнення цих осіб до кримінальної відповідальності та застосування до них примусових заходів. Але ці дипломатичні чи інші імунітети не є абсолютними, тому що не виключається застосування дипломатичним агентом ні засобів самооборони, ні, у виняткових випадках, засобів, спрямованих на те, щоб перешкодити йому вчинити злочин чи правопорушення [4, с. 99]. Більш того, згідно з п. 13 II розділу Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні [2, с. 813] на цих осіб поширюється юрисдикція України у випадку згоди на це акредитуючої держави. Саме тому дуже важливо вже на початковому етапі перевірки обставин вчиненого іноземцем злочину мати інформацію про особливості його правового статусу, щоб законно провести первинні та наступні слідчі дії, спрямовані на притягнення його до кримінальної відповідальності.

Процесуальною особливістю як порушення, так і закінчення розслідування кримінальних справ про злочини, вчинені іноземцями, які користуються дипломатичним імунітетом, є той факт,

що його наявність не є обставиною, що виключає провадження у кримінальній справі (ст. 6 Кримінально-процесуального кодексу України – далі КПК України). Тому, якщо на момент здійснення злочину вже є достатні дані, що вказують на наявність такого імунітету, кримінальна справа при наявності ознак злочину підлягає порушенню за ознаками відповідної статті Кримінального кодексу України (далі – КК України). При цьому певні процесуальні особливості зв'язані також із закриттям кримінальної справи. У випадках, коли при вирішенні питання про порушення кримінальної справи з'ясовується, що особа, яка вчинила злочин, є іноземцем, що користується дипломатичним імунітетом та привілеями, то не виключається можливість порушення кримінальної справи за ознаками відповідної статті КК України (найчастіше щодо дорожньо-транспортних пригод) і розслідування обставин злочину з урахуванням вищевказаних винятків із загального порядку досудового слідства. З'ясувавши в ході розслідування причетність до вчиненого злочину такого іноземця, слідчий зобов'язаний прийняти рішення про закриття кримінальної справи. Підставою для закриття кримінальної справи щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом, на думку Є. А. Степанова та А. Г. Романової, є відсутність складу злочину (п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК України) [5, с. 56]. З цією думкою важко погодитися. Як відомо, теорія кримінального права не визнає суб'єкта злочину, що у свою чергу виключає склад злочину, осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності; осіб визнаних цілком неосудними, а також осіб, які не мають статусу спеціального суб'єкта злочину (посадова особа, військовослужбовці тощо). Іноземці ж, які навіть користуються дипломатичним імунітетом, у категорію перерахованих вище суб'єктів не входять. Тому, на наш погляд, буде некоректним закривати подібні кримінальні справи за відсутністю складу злочину. Вихід з такої правової колізії ми знаходимо у ч. 4 ст. 6 КК України [6, с. 138], що передбачає питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не є підсудні у кримінальних справах судам України, в разі вчинення ними злочину на території України, вирішується дипломатичним шляхом. Не правильним було б і закриття кримінальних справ цієї категорії за ч. 1 ст. 7 КПК України [7, с. 5] внаслідок зміни обставинки, викликаной виселенням дипломата за межі України, оскільки сам факт залишення країни ніяк не впливає на зміну характеру суспільно небезпечного діяння. Природно, що Кримінально-процесуальний кодекс України повинен передбачати конкретну правову норму, що визначає підстави і порядок закриття кримінальної справи стосовно таких осіб. Тому ми про-

понуємо включити в главу 1 останнього проекту КПК України від 21.05.2007 р. ст. 557¹ під назвою «Імунітет від кримінальної юрисдикції» наступного змісту: «Глави дипломатичних представництв іноземних держав, члени дипломатичного персоналу цих представництв, а також члени їхніх сімей, якщо вони проживають разом із ними і не є громадянами України; співробітники адміністративно-технічного персоналу дипломатичних представництв і члени їхніх сімей; глави дипломатичних представництв, члени дипломатичного персоналу представництв іноземних держав у третій країні, які проїжджають транзитом через територію України і члени їхніх сімей; члени спеціальних місій та їх дипломатичного персоналу – користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції України. Питання про їхню кримінальну відповідальність вирішується дипломатичним шляхом.

У разі вчинення злочину особами, які користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції, кримінальна справа після її повного і всебічного розслідування щодо цих осіб підлягає закриттю», що обумовлено специфічним статусом суб'єкта злочину.

Включати ж у ст. 6 КПК України, що передбачає перелік обставин, котрі виключають провадження у кримінальній справі, окремий пункт, стосовно іноземців, які користуються дипломатичним імунітетом, категорично не можна, оскільки наявність такої норми саме в цій статті не дозволило б навіть порушити кримінальну справу при наявності даних про такий імунітет. Варто ще мати на увазі вимоги ч. 2 ст. 98 КПК України про порушення кримінальної справи щодо конкретної особи, якщо на момент порушення вона встановлена. Що ж до закінчення досудового слідства стосовно інших громадян іноземних держав та осіб без громадянства, то тут діє звичайний порядок завершення розслідування у справі з урахуванням процесуальних особливостей, пов'язаних із врученням обвинуваченому копій основних процесуальних документів (постанови про порушення кримінальної справи, постанови про притягнення як обвинуваченого, обвинувального висновку), ознайомленням з матеріалами кримінальної справи за участю перекладача тощо. Вважаємо за необхідне, крім перерахованих процесуальних документів, вручати обвинуваченим – іноземцям і документи, що стосуються цивільного позову (заява з вказівкою суми збитку і документи, що обґрунтовують зазначену суму), постанову про закриття кримінальної справи за окремим епізодом, постанову слідчого про відхилення заявлених обвинуваченим і його захисником клопотань. Вивчення цієї категорії кримінальних справ наводить на думку про те, що слідчі, котрі розслідують подібні кримінальні справи намагаються штучно, а часом і з порушенням закону закрити їх. Це можна пояснити поки що ще діючим в Україні історичним досвідом, коли в СРСР проникали оди-

ниці іноземців і вчинення ними злочинів було рідкісне. Кожен такий факт ставився на контроль у вищих державних органах, і питання про кримінальну відповідальність будь-якого іноземця розв'язувалося як міждержавне.

Законодавча регламентація на рівні КПК України зазначених проблем забезпечить необхідну єдність кримінально-процесуальної діяльності за участю іноземців і достатнім чином гарантує оптимальний захист тих іноземців, які мають повний або обмежений імунітет від юрисдикції органів кримінального судочинства України. Подальший розвиток законодавства з цих питань, інтеграція України у світове співтовариство і підвищення професійної підготовки співробітників правоохоронних органів значно поліпшать ситуацію в цій сфері і приведуть до покращення ситуації в розкритті і профілактиці злочинів, вчинених іноземцями.

Список літератури: 1. Действующее международное право. В 3 т. / Сост. Ю. М. Колосов и Э. С. Кривчикова. Т. 1. – М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1996. 2. Укази Президента України. – К., 1997. – Т. 1. 3. Урядовий кур'єр. – 1997. – № 128-129. – 17 липня. 4. Демин Ю. Г. Статус дипломатических представителей и их персонала: Учебн. пособие. – М.: Международные отношения, 1995. 5. Степанов Е. А., Романова А. Г. Особенности участия иностранцев в советском уголовном процессе. – М., 1980. 6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: Загальна частина / Під заг. ред. Потєбенька М. О., Гончаренка В. Г. – К.: «ФОРУМ», 2001. 7. Кримінально-процесуальний кодекс України: Затв. Законом від 28 грудня 1960 р. Текст відп. офіц. за станом на 1 січня 2002 року. – К.: НВП «Форум», 2002.

Надійшла до редакції 22.04.08

С. О. Торопов

Місце події як об'єкт балістичного експертного дослідження

Поняття об'єкта експертного дослідження нерозривно пов'язано з вирішенням методичних, тактичних та організаційних задач, пов'язаних із призначенням та проведенням судової експертизи. Точне визначення об'єкта посідає вагоме місце при класифікації судових експертиз для розмежування родів та видів експертиз. Проблемі визначення поняття об'єкта судової експертизи присвячені численні роботи вітчизняних та закордонних криміналістів: Т. В. Авер'янової, Л. Ю. Ароцкера, В. Д. Арсеньєва, Р. С. Белкіна, А. І. Вінберга, В. Я. Кодіна, Д. Я. Мирського, М. Н. Ростова, Т. В. Сахнової, В. А. Снеткова, Ю. К. Орлова, О. Р. Шляхова та ін. Але дослідники не дійшли до єдиної думки про сутність об'єкта експертизи, крім того суперечливим є віднесення до вказаної категорії безпосередньо місця події. *Метою статті* є аналіз точок зору вчених на поняття об'єкта експертного дослідження, визначення об'єктів балістичної експертизи, а серед них – місця події.

В. Д. Арсеньєв, говорячи про об'єкт експертного дослідження, виходить із філософських позицій і вказує, що це – «об'єкт пізнан-